

מאזרות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

הלל: הללויה הללו עבדי ה'

ו"המשפילי", עשירות ועניות, "מקימי מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיבי עם נדיבים", עקרות ואמהות, "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה". בכל המצבים אדם מהלל את ה'.

בשונה מפרקים אחרים שבהם נזכרים טובותיו וחסדיו של ה' ומהווים סיבה להודות, בפרק הפותח את ההלל אין מוצאים סיבה או אזכור של נס. ההלל הוא כללי ואינו תלוי בטובה. בקבלה ובחסידות קיימים המושגים "חסדים מכוסים" ו"חסדים מגולים".⁹ אין דומה אדם המהלל את ה' מתוך ראייה והרגשת חסדו, לאדם המהלל את ה' מתוך תחושת הסתרה. כך מתפרשים הצמדים המהופכים, "המגביהי לשבת" ו"המשפילי לראות".¹⁰ המשפילי לראות עניינו החסדים המגולים. זה המצב הנמוך יותר שבו אדם מהלל מתוך ראיית החסדים. לראות זוהי שפלות ביחס למצב הגבוה הנקרא "ישיבה". במצב ישיבה, אדם רוצה לשבח את בוראו מתוך ראייה והרגשה, אך מבין שעדיף לעבוד לא מתוך הרגשה, אלא מתוך הבנה כי חסדי ה' מכוסים מעיניו.

מצבי האדם ומצבי הנפש ותהפוכותיהם הנמצאים בפתיחת ההלל מתחברים היטב לסיום ההלל. שם מתוארות תחושות מצוקה וקריאות עזרה, "מן המצר קראתי יה",¹¹ "אנא ה' הושיעה נא",¹² ומעצימות את אמירת ההלל לפעולה קיומית שאינה תלויה בניסיונות.

ממד זה קשור גם לזמן אמירת ההלל. בזמנים שבהם ההלל הוא מצווה – התרחש נס. ה' גילה את חסדו על עמו, שידד את מערכות הטבע ועל כן אנו מצווים לקרוא את ההלל. אך בראשי חודשים נוהגים לקרוא¹³ בדילוג, כאשר אין אירוע מסוים נגלה שבשלו אנו מהללים. בערב ראש חודש הלבנה נמצאת בשיא קטנותה, סמל לעוונותיהם של ישראל, ולכן נוהגים לעשות סדר יום כיפור קטן¹⁴ במנחה. כאשר קוראים את ההלל בראש חודש אין הלבנה נראית וזהו רמז לכך כי גם במצבי שפלות לאומיים נשמעת שירת ההלל.

גב' שירלי עצמון

מרצה בהתמחות למחשבת ישראל

מיד אחרי הפרשייה המסובכת של דינה נאמר, "ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלוקי הנכר אשר

קריאת ההלל פותחת במילה "הִלְלוּהָ" וייתכן שעל שמה נקראת כל הקריאה – הלל. הללויה במובנה הפשוט היא קריאה של דוד המלך לשבח את ה'. במדרש אנו מוצאים משמעות נוספת, פנימית, המעניקה למילה מעמד מכונן.

אמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בנצוח, בניגון, במשכיל, במזמור, בשיר, באשרי, בתהלה בתפילה, בהודאה, בהללויה. גדול מכולם הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת.¹

לשונות אלה של שבח מהוות פתיחה לרוב מזמורי התהלים והן גם הוראות לסוגי ניגונים שונים.² ברור כי המספר עשר אינו סתמי. אנו יודעים על עשר לשונות תפילה,³ עשרה זקנים שאמרו את ספר תהלים,⁴ עשר שירות⁵ בתנ"ך (אחת לעתיד לבוא), עשרה קילוסין⁶ כנגד עשרת שונאיו של דוד ועוד. על פי הסוד עשר הלשונות מקבילות לעשר ספירות שעל ידן משתלשל השפע. מיקומה של הללויה מקביל לספירת מלכות, הספירה התחתונה המסמלת את השכינה. ספירה זו מקבלת מכל הספירות וכוללת את כולן.

נראה שבמכוון בחר דוד המלך לשון זו כחותמת את ספר התהלים. במזמור קנ, הפותח אף הוא במילה הללויה, מופיעה המילה "הללוהו" עשר פעמים ונזכרים בו עשרה כלי נגינה. העשירי שבהם הוא הנשמה.⁷ מילה זו אם כן כוללת את כל מה שלפניה ורומזת על כל אופני השבח הקיימים.

הללויה, כמסמלת את ספירת המלכות, אינה רק כוללת אלא גם משפיעה: הילה עניינה אור, כפי שמופיע בספר איוב (כט, ג), "בהילו נרו עלי ראשי". אם כן, הללויה היא אור-יה, אור ה' המתגלה בקריאה על ידי ההלל והשבח. פעולת ההלל מושכת אור על המהלל וברוח זו מקבלת המילה הללויה משמעות של השפעה ודבקות בשכינה.⁸

מזמור קיג הפותח את ההלל מבטא אף הוא את כלליות ההלל. הוא פותח ומסיים ב"הללויה" ומבטא בכך את השבח האין-סופי, החוצה גבולות של זמן, "יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם", של מקום, "ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה'"; מקיף את האנושות כולה, פותח ב"עבדי ה'" ועובר ל"רם על כל גוים"; מתייחס למצבים השונים של האדם: שפלות וגבהות, "המגביהי",

¹⁰ מתוך תורתו של בעל הסולם, במעגלות השנה, הרב א' גוטליב, עמ' תתקע.

¹¹ תהלים קיח, ה.

¹² תהלים קיח, כה.

¹³ יש שמצאו לכך רמז בייג היוליים במזמור קנ (שבלי הלפט). 12 כנגד חודשי השנה וה-13 כנגד החודש הנוסף בשנה מעוברת.

¹⁴ כדברי הפייטן בסדר יום כיפור קטן: "יום זה [ר"ח] יהי משקל כל חטאתי בטל במיעוטו כדמות ירח", במבט שני ניתן לטעון כי בשל כך מהווה ראש חודש יום מחילה לעוונות החודש הקודם (משנה ברורה, סימן תיז, סימן קטן ז) וזהו חסד עצום שיש להלל עליו.

¹ פסחים קיז, וכן במדרש שוחר טוב; זוהר, אמור, דף קא; לקוטי מוה"ר"ן, דף צב. יצוין שקיים בזהר ובתיקוני זוהר גם סידור אחר ובו הללויה היא לשון שישית ולא עשירית ומקבילה לספירת תפארת ואז "תהילה" היא הלשון העשירית, זוהר, פנחס, רעיא מהימנא, רכב.

² ראו פירושו של האברבנאל לפרשת בשלח.

³ ילקוט שמעוני, שמואל ב, פרק כב.

⁴ ב"ב, פרק יד.

⁵ מדרש הגדול, פרשת בשלח.

⁶ ילקוט שמעוני, שמואל ב.

⁷ עיינו דברי השל"ה הקדוש בסידור השל"ה, בפירושו לנשמת כל חי.

⁸ שולחן ערוך, אבן העזר, הלכה פ"ו, וכן בזהר פרשת וישלח, דף קעח, כתב כי הלל עולה בגימטריה אדנות, שמה של השכינה.

⁹ מושגים המסמלים את זעיר אנפין ומלכות.

שכם מהווה נקודת החיבור בין ישראל לאומות העולם בארץ ישראל. מצד אחד, ההגעה לארץ ישראל היא הגעה למקום שהיא המולדת שלנו וזה אירוע לאומי פנימי פרטי. מצד שני, לאירוע הלאומי הזה שלנו יש משמעויות ציבוריות עולמיות אוניברסליות. ההגעה שלנו לארץ וההגעה של יעקב לארץ באה לומר משהו. יעקב מגיע לשכם, "ויבוא יעקב שלם עיר שכם" ומיד לאחר מכן הוא צריך לומר אמירה, שההגעה שלו לארץ היא מטרת ברכה.

בשכם, עם ישראל ייקח אבנים (כי תבוא) ועליהן תיכתב התורה בשבעים לשון. כלומר, באנו למסור מסר של תורה הפונה לכל המרחב האנושי. מטרתנו היא להביא ברכה רוחנית, נכתוב את משנה תורת משה. הטקס אינו רק פנימי שלנו, אלא הוא פונה אל המרחב.

יעקב שם את כל מה שיש מתחת לאלה. כך גם בספר יהושע. יש פה משהו שהוא טמון ואין אנו יכולים להכיל אותו.

בשכם מתרחשת רמאות גדולה וסיבוך. מכאן ואילך כל המגע שלנו עם אומות העולם בארץ ישראל יהיה מגע מורכב מאוד. גם כאשר נילחם נגדם אין אנו רוצים באמת להילחם עד הסוף, שהרי כוונתנו להביא ברכה ותועלת. אין לנו לאומיות שרוצה להשמיד, להרוג ולאבד. גם כאשר אנו כובשים יש ברצוננו לומר אמירה לאומות העולם – שאנחנו בני אברהם אבינו, שמשם קרא אברהם קריאה לכל העמים ואלחנו כתבנו את התורה לכל העמים.

(מתוך שיחה שהועברה על ידי הרב קשתאל ראש בית המדרש לבוגרי צבא בעל).)

לירן גרובס

סטודנט לתואר ראשון בהתמחות לתלמוד

קמפוס רחובות

בתככם". יעקב פונה למשפחתו ומבקש להסיר את אלוהי הנכר. וכי בניו של יעקב עובדים עבודה זרה? לפי המדרש לקחו מהביזה של שכם דברים שונים של עבודה זרה, וזה דורש טהרה וניקיון. אולי הוטבעה במטבעות שקיבלו משכם צורת עבודה זרה, שהרי כתוב, "ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת האלה אשר עשם שכם". יעקב טמן אותם במקום מסוים מאוד תחת האלה אשר בשכם.

בסוף ספר יהושע (פרק כד) אוסף יהושע את כל שבטי ישראל וזקניו ונואם נאום פְּרָדָה. לאחר הנאום הארוך אומר הוא אל העם, "ועתה הסירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם והטו את לבבכם אל ה' אלהי ישראל" (יהושע כד, כג), ובהמשך, "ויכרת יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם ויכתוב יהושע את הדברים האלה [...] ויקימה שם תחת האלה אשר במקדש" (שם כה-כו). רש"י אומר שהייתה זו אותה האלה אשר בשכם, שנאמרה אצל יעקב. יהושע בן נון, כאשר נכנס לארץ, מגיע לשכם ומחולל משהו דומה. גם הוא קורא לאנשים להסיר את אלוהי הנכר, וגם הוא מקים אבן תחת אותה אלה והופך את המעשה לאירוע חשוב. אבן זאת תהיה לנו לעדה שלא נלך אחרי העבודה הזרה. כך מסתיים ספר יהושע.

פעמיים רואים דווקא את אותו עץ אלה אשר בשכם, מקום שבו יש את מרבית העבודה הזרה, כדי שנקשר במידה זו או אחרת את האירוע בספר יהושע לאירוע שבפרשתנו. לדברי רש"י, שכם הוא מקום המוכן לפורענות. שם עינו את דינה; שם מכרו את יוסף; שם נחלקה מלכות בית דוד. עם זאת, שכם הוא מקום בעל חשיבות גדולה מאוד: אברהם אבינו הולך שם; באותו יום שנכנסים לארץ הולכים לשכם להר גריזים ולהר עיבל וקוראים את התורה. התורה מוכרזת שם לעיני כולם.

שנת שמיטה

גבולות ארץ ישראל לעניין שמיטה

הביאה לדפוס: **עמליה צרון**

חלק א: קדושה ראשונה

בתורה נאמר: "דָּבַר אֱלֹהִים בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לְה' (ויקרא כה, ב). כלומר, מצוות שמיטה מתקיימת בארץ ישראל, אולם מה הם גבולות הארץ השובתת שבת לה'?

במשנה נאמר: "שלוש ארצות לשביעית עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד מן הנהר ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד" (שביעית ו, א). כלומר יש תחומים שונים שבהם נוהגים בצורות שונות. תחום אחד: "כל שהחזיקו עולי בבל" – אותם שחזרו עם עזרא ונחמיה בשביבת ציון, ובנו אחר כך את בית המקדש השני; תחום שני: "כל שהחזיקו עולי מצרים" – הכוונה לכיבוש הארץ על ידי יהושע לאחר יציאת מצרים.

תחום זה נקרא גם "קדושה ראשונה". גבולותיו הם גבולותיה של ממלכת שלמה, או לפי הבחנה היסטורית – גבולות ארץ ישראל בתקופת בית ראשון. את כזיב אנו רואים במפה. הנהר הוא נהר פרת. אמנה מזוהה עם טורוס-אמנוס – הר הנמצא בסוריה, לחוף הים התיכון, ליד מפרץ אלכסנדריה (צפונית למפה שלנו). הפוסקים הכריעו ש"קדושה ראשונה" זו בטלה ולכן גבולות אלו אינם משמעותיים להלכות שמיטה.

מקורות

אריאל ישראל, אטלס ארץ ישראל לגבולותיה: יסודות וחקר, ירושלים 1988
אריאל ישראל, אטלס ארץ ישראל לגבולותיה: ארץ וחוצות, ירושלים תשנ"ג

<http://www.daat.ac.il/daat/shmita/horaa/gvulot.htm>